

Het is nooit te oud om van te leren

Delftse Archeologische Notitie 242

Kerkweg 42 en Korteweg 1-3, Pijnacker,
gemeente Pijnacker-Nootdorp

Een archeologisch bureau- en verkennend booronderzoek

Iris de Fuijk & Bas Penning

Archeologie
Delft

Delftse Archeologische Notitie **242**

Kerkweg 42 en Korteweg 1-3, Pijnacker, gemeente Pijnacker-Nootdorp

Een archeologisch bureau- en verkennend booronderzoek

Iris de Fuijk & Bas Penning

Opdrachtgever:	Gemeente Pijnacker-Nootdorp
Contactpersoon:	P. Zandijk
Bevoegde overheid:	Gemeente Pijnacker-Nootdorp
Contactpersoon:	L. Olerud
Beheer documentatie:	Provincie Zuid-Holland
Type onderzoek:	Bureauonderzoek
Periode van uitvoer:	Juni/juli 2020
Aanleiding:	Herziening bestemmingsplan
Coördinaten:	89349/448016 (Kerkweg 42) en 89360/447892 (Korteweg 1-3)
Zaakidentiteitsnr. Archis:	4880318100
Projectcode:	PN064
Projectleider:	B. Penning (MA)
Status:	Definitieve versie 2 augustus 2020

Autorisatie:

B. Penning (MA) & drs. J. van Horssen

ISSN: 1879-9590
© 2020 Archeologie Delft

Archeologie
Delft

Postbus 78
2600 ME Delft
015-2197198
archeologie@delft.nl
www.archeologie-delft.nl

Samenvatting

De gemeente Pijnacker-Nootdorp is van plan om voor de locaties Kerkweg 42 en Korteweg 1-3 in Pijnacker (gemeente Pijnacker-Nootdorp) de huidige bestemming Bedrijf in het bestemmingsplan wijzigen in de bestemming Wonen. Hierbij dient ook rekening te worden gehouden met de medebestemming archeologie. Om op voorhand duidelijk te hebben of op deze locaties archeologische waarden aanwezig zijn die met toekomstige werkzaamheden in het geding kunnen komen, heeft Archeologie Delft heeft van de gemeente Pijnacker-Nootdorp de opdracht gekregen om een archeologisch bureauonderzoek en verkennend booronderzoek uit te voeren.

Uit het bureauonderzoek is gebleken dat in beide plangebieden een hoge verwachting geldt voor archeologische resten uit de Late Middeleeuwen en de Nieuwe tijd. Om deze verwachting te toetsen is een verkennend booronderzoek uitgevoerd. Uit het booronderzoek is gebleken dat er geen aanwijzingen zijn voor de aanwezigheid van een archeologische vindplaats binnen het plangebied en daarom wordt vervolgonderzoek niet nodig geacht.

Inhoudsopgave

2	Samenvatting
4	1 Inleiding
	1.1 Aanleiding
	1.2 Plangebied
	1.3 Beleid gemeente Pijnacker-Nootdorp ten aanzien van archeologie
	1.4 Bestemmingsplan
7	2 Bureauonderzoek
	2.1 Methoden en richtlijnen
	2.2 Historisch grondgebruik en bekende verstoringen
	2.3 Geologie
	2.4 Archeologisch onderzoek rond de plangebieden
13	3 Archeologische verwachting en advies voor vervolgonderzoek
	3.1 Archeologische verwachting en advies voor vervolgonderzoek
	3.2 Advies voor vervolgonderzoek na bureauonderzoek
15	4 Veldonderzoek
	4.1 Richtlijnen
	4.2 Onderzoeksmethoden
	4.3 Resultaten veldwerk
	4.4 Beantwoording van de onderzoeksvragen
18	5 Conclusie en aanbevelingen na booronderzoek
	5.1 Conclusie
	5.2 Aanbevelingen na booronderzoek
19	Bibliografie
20	Overzicht van afbeeldingen en bijlagen
21	Bijlage 1: Boorstaten

1 Inleiding

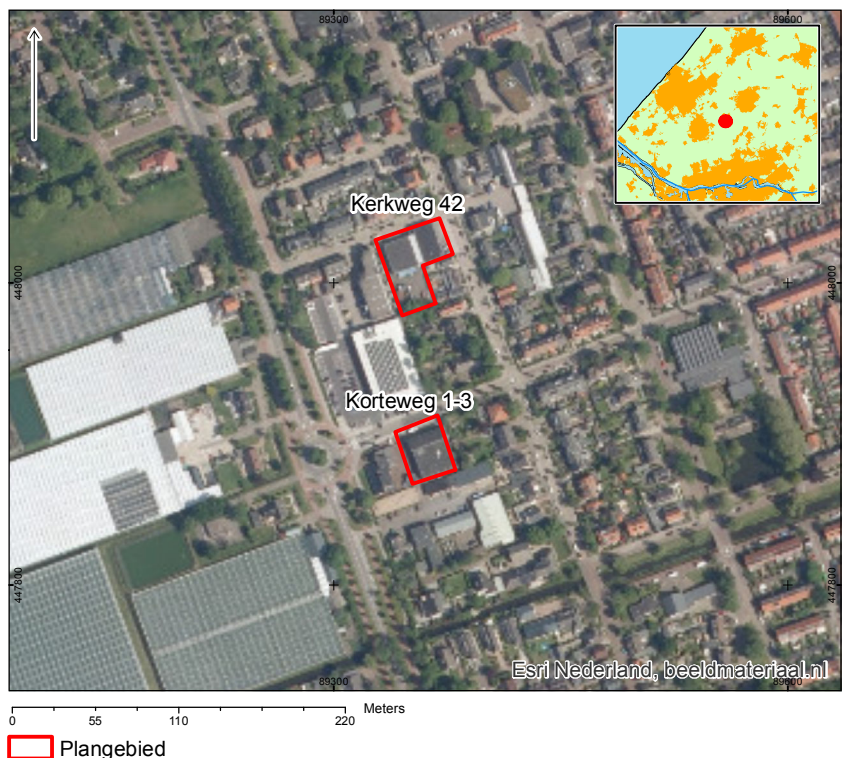
1.1 Aanleiding

De gemeente Pijnacker-Nootdorp wil voor de locaties Kerkweg 42 en Korteweg 1-3 in Pijnacker (gemeente Pijnacker-Nootdorp) de huidige bestemming Bedrijf in het bestemmingsplan wijzigen in de bestemming Wonen. Hierbij dient ook rekening te worden gehouden met de medebestemming archeologie. Om op voorhand duidelijk te hebben of op deze locaties archeologische waarden aanwezig zijn die met toekomstige werkzaamheden in het geding kunnen komen, heeft Archeologie Delft van de gemeente Pijnacker-Nootdorp de opdracht gekregen om een archeologisch bureauonderzoek en verkennend booronderzoek uit te voeren.

Het bureauonderzoek heeft als doel een archeologische verwachting op te stellen om inzicht te krijgen in de mogelijk aanwezige archeologische waarden in de plangebieden. Het verkennend booronderzoek heeft als doel om deze gespecificeerde archeologische verwachting te toetsen en eventueel aan te vullen en om inzicht te krijgen in de bodemopbouw van de plangebieden. Het verkennend booronderzoek draagt bij tot het selecteren van zones die kansrijk zijn voor het aantreffen van archeologische resten en tot het uitsluiten van zones waarin geen archeologische resten worden verwacht. Daarnaast kan het verkennend booronderzoek bijdragen aan het verkrijgen van informatie over bekende en/of verwachte archeologische waarden in het onderzoeksgebied. Dit omvat de aan- of afwezigheid, de aard, de omvang, de datering, de gaafheid, de conservering en de inhoudelijke kwaliteit van de archeologische vindplaatsen.

1.2 Plangebied

Het plangebied bestaat uit twee delen ter hoogte van de Kerkweg 42 en Korteweg 1-3 in Pijnacker, gemeente Pijnacker-Nootdorp. Op het perceel van Kerkweg 42

Afbeelding 1: de plangebieden geprojecteerd op een luchtfoto (bron ESRI Nederland, beeldmateriaal.nl).

bevindt zich een pand waarin momenteel het garagebedrijf Hoeke gevestigd is. Op het perceel van Korteweg 1-3 bevindt zich het pand waarin tot 2018 het garagebedrijf Wiegel gevestigd was. Beide plangebieden bestaan uit bebouwing en een parkeerterrein. De centrumcoördinaten zijn 89349/448016 (Kerkweg 42) en 89360/447892 (Korteweg 1-3). De oppervlakte van het plangebied Kerkweg 42 is 1.784 m² en de oppervlakte van het plangebied Korteweg 1-3 is 1.120 m². De maaiveldhoogtes variëren tussen 1,60 m en 1,85 m –NAP (Kerkweg 42) en tussen 1,35 en 1,70 m –NAP (Korteweg 1-3).¹

1.3 Beleid gemeente Pijnacker-Nootdorp ten aanzien van archeologie

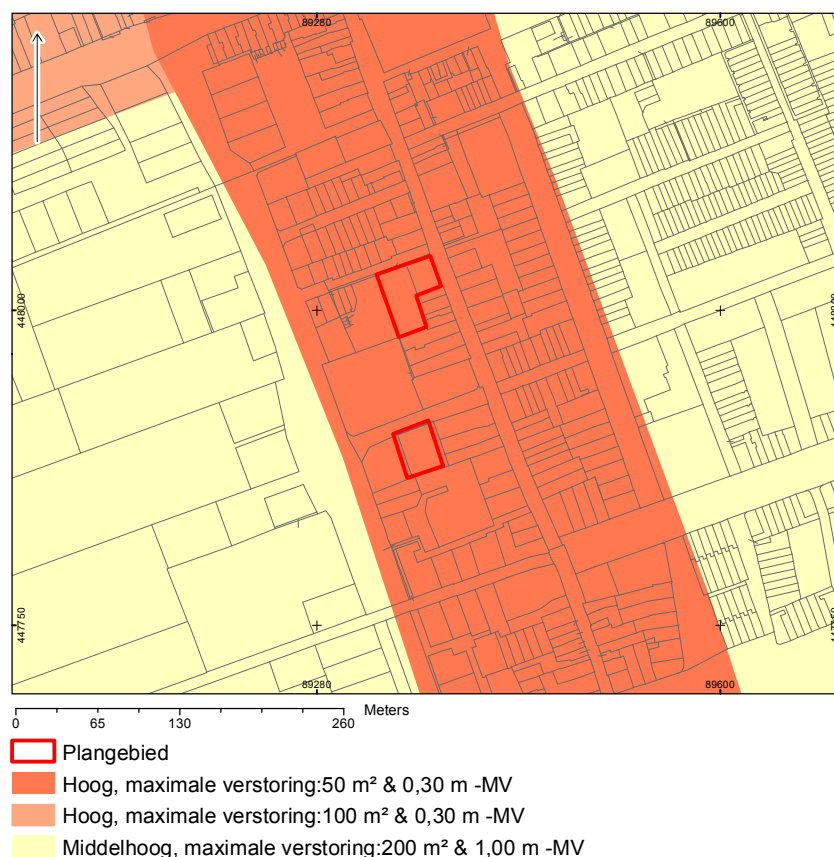
In 2010 heeft de gemeente Pijnacker-Nootdorp de archeologische beleidskaart met toelichting vastgesteld.² Door middel van het vaststellen van de kaart maakt de gemeente gebruik van de wettelijke mogelijkheid om onderbouwd af te wijken van de vrijstellingsnorm voor bodemingrepen tot 100 m². De beleidskaart is in een groot aantal bestemmingsplannen opgenomen en zal ook in nieuwe bestemmingsplannen worden opgenomen.

Om de omgang met eventueel aanwezige archeologische waarden goed, maar ook zinvol te laten verlopen, wordt in de gemeente Pijnacker-Nootdorp alleen archeologisch (voor)onderzoek vereist wanneer de aard van de bodemingrepen dusdanig is dat er daadwerkelijk schade aan het bodemarchief kan optreden. De verschillende beleidszones vereisen dan ook elk een eigen benadering voor wat betreft de vrijstelling van archeologisch onderzoek voor bodemverstoringen tot een bepaalde diepte en omvang.

Volgens de beleidskaart liggen de plangebieden in een zone met een hoge archeologische verwachting (afbeelding 2). De vrijstellingsgrens die gehanteerd wordt voor deze zone is maximaal 50 m² met een ontgravingsdiepte van maximaal 30 cm onder het maaiveld.

¹ www.ahn.maps.arcgis.com, geraadpleegd op 30-6-2020.

² Kerkhof 2010.

Afbeelding 2: de plangebieden geprojecteerd op de archeologische beleidskaart van de gemeente Pijnacker-Nootdorp.

³ Gemeente Pijnacker-Nootdorp (vastgesteld 18 juli 2012), NL.IMRO.1926.bp10056-4002. Geraadpleegd via www.ruimtelijkeplannen.nl op 30-06-2020.

1.4 Bestemmingsplan

Op de plangebieden is het bestemmingsplan 'Kern Pijnacker Zuid-Zuid-Oost van toepassing'.³ Op de plankaart van het bestemmingsplan is sprake van de enkelbestemming 'Bedrijf' en een dubbelbestemming 'Waarde – Archeologie'. Dit houdt in dat er archeologisch onderzoek moet plaatsvinden wanneer een ontwikkeling een oppervlakte heeft groter dan 1000 m² en de bodem dieper wordt geroerd dan 50 cm onder peil. Het bestemmingsplan komt niet overeen met de beleidskaart. De eisen uit het vigerend bestemmingsplan zijn leidend.

2 Bureauonderzoek

2.1 Methoden en richtlijnen

Het doel van dit bureauonderzoek is het verzamelen van alle bekende gegevens met betrekking tot de verstoringen, geologie, historische-geografie en archeologie in de omgeving van de plangebieden. Aan de hand van deze gegevens kan een archeologische verwachting worden opgesteld.

Voor het bureauonderzoek is gebruik gemaakt van de informatie uit het Archeologisch Informatie Systeem (ARCHIS) van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE), het Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN), de geologische kaart Westland-Delfland⁴ en overige bronnen.

Het bureauonderzoek is uitgevoerd volgens de eisen zoals deze zijn opgesteld in de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA), versie 4.1, van de Stichting Infrastructuur Kwaliteitsborging Bodembeheer (SIKB; <http://www.sikb.nl>).

2.2 Historisch grondgebruik en bekende verstoringen

Het bestuderen van het historisch grondgebruik van de plangebieden kan informatie verschaffen over eventuele archeologische vindplaatsen. Uit de bestudering van oud kaartmateriaal kan blijken of de plangebieden in het verleden bebouwd zijn en of er bijvoorbeeld (water)wegen in de plangebieden aanwezig zijn geweest. Ook kunnen ontgravingen en ophogingen door middel van oude kaarten soms in beeld worden gebracht.

De plangebieden liggen aan westzijde van de Kerkweg in Pijnacker. Deze weg is één van de oude ontginningsassen van Pijnacker waarlangs boerderijen vanaf de 12e of 13e eeuw lagen.⁵ Op de kaart van Jan Potter uit 1578 staat de Kerkweg en bebouwing in Pijnacker afgebeeld (afbeelding 3). Uit deze kaart blijkt dat beide plangebieden op onbebouwde grond liggen. Volgens de kaart van Kruikius uit 1712 lag het noordelijk deel op onbebouwde grond en het zuidelijk deel lag deels op een erf

⁴ Vos et al. 2017.

⁵ Van Horssen 2013, 10.

Afbeelding 3: de plangebieden geprojecteerd op de kaart van Jan Potter uit 1578.

Afbeelding 4: de plangebieden geprojecteerd op de kaart van Kruikius uit 1712.

Afbeelding 5: de plangebieden geprojecteerd op de Kadastrale kaart uit 1832.

⁶ Kruikius & Kruikius 1712.

⁷ Perceel 209a. Kadastrale kaart 1811-1832: oorspronkelijke aanwijzen- de tafel Pijnacker, Zuid Holland, sectie C, blad 008 (OAT08164C008).

⁸ www.topotijdreis.nl, geraadpleegd op 02-07-2019.

⁹ www.topotijdreis.nl, geraadpleegd op 02-07-2019.

¹⁰ <https://www.kadaster.nl/situaties/woning/bag-viewer>, geraadpleegd op 02-07-2020.

¹¹ <http://hhdelfland.maps.arcgis.com/apps/webappviewer/index.html?id=0278b4d958fd4cceb74bb8d-1dbce308>, geraadpleegd op 02-07-2020.

¹² Het Laagcomplex van Delfland komt overeen met Calais II t/m IV (en Duinkerke 0) en bevindt zich tussen 3,5 en 10 m -NAP. Het Laagpakket van Wormer komt overeen met Calais I en II en bevindt zich tussen 10 en 18 m -NAP zie Vos et al. 2017, tabel 11.

¹³ Vos et al. 2017.

zonder bebouwing (afbeelding 4).⁶ Circa een eeuw later is volgens de Kadasterkaart uit 1832 het noordelijk plangebied nog steeds onbebouwd. In het zuidelijk plangebied is volgens de Oorspronkelijk Aanwijzende Tafel van de Kadasterkaart een koepel aanwezig (afbeelding 5).⁷ Volgens recenter historisch kaartmateriaal is een erf met bebouwing in het zuidelijke deelgebied aanwezig vanaf de 19^e eeuw tot op heden.⁸ In het noordelijke deel is bebouwing afgebeeld op historisch kaartmateriaal vanaf 1877 tot op heden.⁹ De huidige panden in de plangebieden dateren uit 1930 (noordelijk deel) en uit 1965 (zuidelijk deel).¹⁰

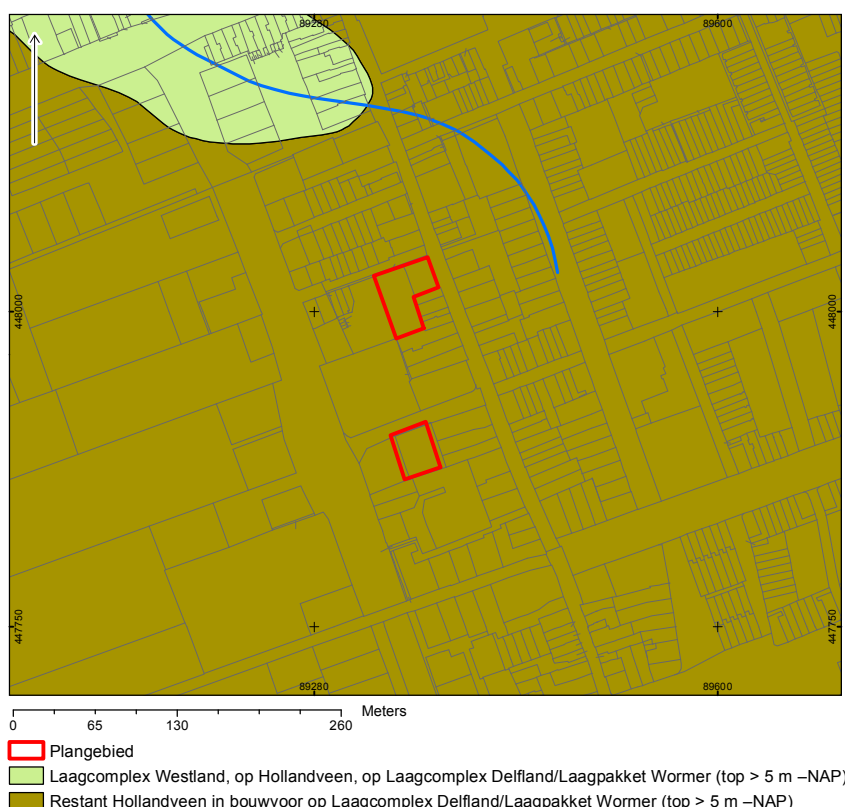
Binnen de plangebieden liggen riolering en diverse kabels en leidingen. Met de aanleg hiervan zal de bodem en eventuele archeologische resten mogelijk verstoord zijn. De milieukundige condities binnen de plangebieden zijn onbekend. De huidige stand van het waterpeil is 2,70 m -NAP.¹¹

2.3 Geologie

In het verleden bestond er vaak een nauwe relatie tussen de locatie van nederzettingen en de bodemgesteldheid. Deze relatie werd vaak sterker naarmate de natuur meer beperkingen voor het permanent vestigen van de mens oplegde. Zo was in West-Nederland de aanwezigheid van een droge ondergrond één van de belangrijkste vestigingsfactoren in een gebied dat regelmatig door binnendringend zeewater werd bedreigd. De archeologische verwachting van de plangebieden wordt dan ook in hoge mate bepaald door de geologische ondergrond.

Volgens de geologische kaart van het Westland en Delfland bestaat de top van de natuurlijke bodem binnen de plangebieden uit het restant van afgegraven Hollandveen in de bouwvoor, op afzettingen van het Laagcomplex van Delfland of het Laagpakket van Wormer (afbeelding 6).¹² De afzettingen van het laagcomplex van Delfland liggen dieper dan 5 m -NAP.

De afzettingen van het Laagcomplex van Delfland zijn vanaf ongeveer 4500 voor Chr. afgezet in een periode waarin de plangebieden onder sterke invloed van de zee was.¹³ Het landschap rondom de plangebieden bestond uit een dynamisch waddengebied dat doorsneden werd door getijdengeulen. Tijdens de overstromingen werden dikke lagen zandige en kleiige sedimenten afgezet. Als de zee zich

Afbeelding 6: geologische ondergrond van de plangebieden (Vos et al. 2017).

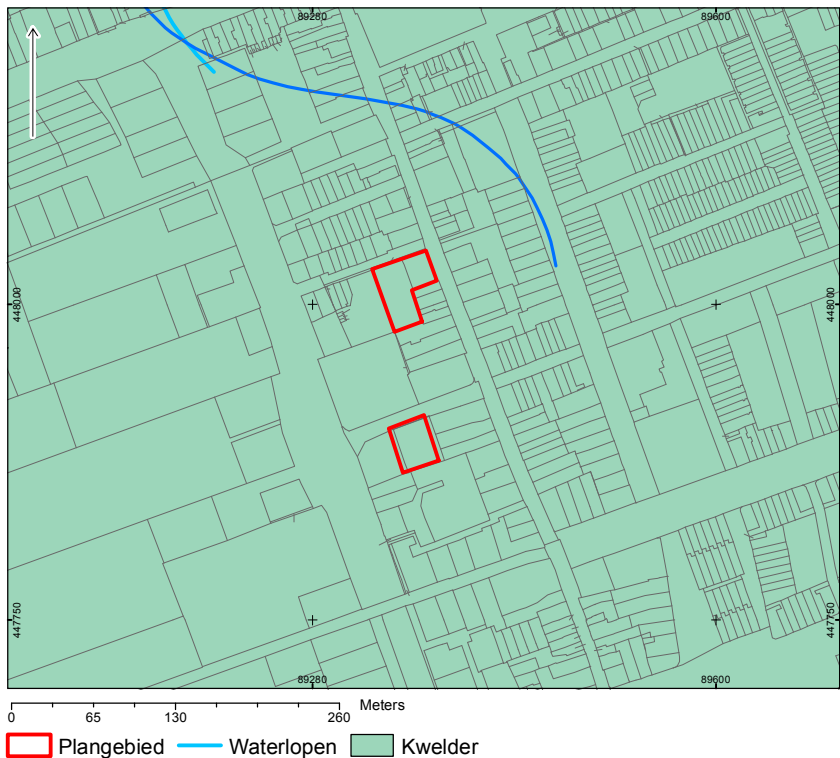
(tijdelijk) weer terugtrok en daarmee ook de afwatering stagneerde, trad vernatting en veengroei op in het waddengebied. In deze periode waren de hoger gelegen geulafzettingen, getijvlakten en duinen aan de kust geschikt voor bewoning. Het huidige plangebied bevindt zich buiten de geulafzettingen op de lager gelegen delen van het waddengebied in deze periode. Deze natte omstandigheden waren minder geschikt voor permanente bewoning.

Vanaf 4500 voor Chr. bouwde de kustlijn zich geleidelijk uit in westelijke richting, waardoor reeksen strandwallen ontstonden (Laag van Rijswijk). Rond 3200 voor Chr. hadden zich permanente strandwallen aan de kust gevormd. De invloed van de zee nam af en ook de afwatering. Als gevolg trad er in het achterland vernatting op en begon het Hollandveen te groeien.

De plangebieden lagen in de daaropvolgende eeuwen in een veengebied. In de omgeving van de plangebieden was vanaf de 5^e eeuw voor Chr. het geulsysteem van de Gantel vanuit Naaldwijk in de richting van Rijswijk en Delft actief. Ten noorden van de plangebieden heeft een zijtak van de Gantel geul zich ingesneden en het Hollandveen werd ter hoogte van de plangebieden bedekt door dekaafzettingen (afbeelding 7). Deze zwaardere kleiige dekaafzettingen op veen vormden lager gelegen, nattere, gebieden en waren minder geschikt voor bewoning vanaf de Romeinse periode. Uit onderzoeken uit de directe omgeving van de plangebieden (zie paragraaf 2.4) zijn geulafzettingen aangetoond aan de noordzijde van de plangebieden (onderzoeken 2, 3) en ook tussen de twee deelgebieden in (onderzoek 1).

Vanaf het begin van de 3^e eeuw na Chr. nam de vernatting en veengroei wederom toe en daarmee werd het minder gunstig om te wonen binnen de plangebieden. Deze vernatting heeft onder andere te maken met een verslechtering van de ontwatering. Daarbij speelde de verplaatsing van het zeegat zuidwaarts richting de huidige Maasmond een grote rol.¹⁴ Deze situatie veranderde in Pijnacker-Nootdorp vanaf de Late Middeleeuwen (circa 1050 na Chr.) toen de veengebieden ontgonnen werden. Huizen werden gebouwd op opgeworpen hogere gronden (terpen) nabij watervoerende geulen. Het veen dat aan het oppervlak lag werd op grote schaal afgegraven en verdween grotendeels. In deze periode greep de mens steeds meer in het landschap in, waardoor men minder afhankelijk werd van geologisch aantrekkelijke woonlocaties. De bewoning werd meer gebonden aan de nieuw ontstane bewoningslinten in de ontginningsgebieden.

¹⁴ Vos et al. 2017, 39.

Afbeelding 7: paleogeografische ondergrond van de plangebieden omstreeks 225 voor Chr. (Vos et al. 2017).

2.4 Archeologisch onderzoek rondom de plangebieden

Rondom de plangebieden zijn enkele archeologische onderzoeken uitgevoerd. In deze paragraaf worden nabijgelegen onderzoeken besproken die binnen een buffer liggen van circa 500 m ten opzichte van de plangebieden (afbeelding 8).¹⁵

Tussen de twee plangebieden is een verkennend booronderzoek uitgevoerd aan de Korteweg 2 (1).¹⁶ Uit dit booronderzoek is gebleken dat de bodem uit dekafzettingen van de Gantel Laag bestond vanaf 0,85 m –mv, met daaronder intacte geulafzettingen van de Gantelafzettingen vanaf 1,50 m –mv en 2,0 m –mv. Het betreft hier mogelijk oeverafzettingen. In drie boringen, direct naast historische bebouwing uit de 17^e eeuw, is een oude bouwvoor aangetroffen vanaf 0,55/0,95 m –mv. Vanaf 3,50 m –mv is veen aangetroffen. In het onderzoek is geconcludeerd dat het perceel van de Korteweg 2 waarschijnlijk altijd te nat is geweest is voor bewoning, ondanks de ligging op (dieper gelegen) geulafzettingen van de Gantel Laag, en in gebruik is geweest als weiland. Het gebrek aan een toplaag op de geulafzettingen wijst hierop, net als het ontbreken van een substantiële oude bouwvoor met puinresten op de hoger gelegen dekafzettingen. Er zijn in geen van de boringen archeologische indicatoren aangetroffen.

Ten noorden van de plangebieden heeft aan de hoek Kerklaan-Oostlaan een bureauonderzoek, verkennend booronderzoek, proefsleuvenonderzoek en archeologische begeleiding plaatsgevonden (2).¹⁷ Tijdens het proefsleuvenonderzoek is het sporenvlak aangetroffen op 1,20 m –NAP. Tijdens dit onderzoek werden twee beerputten, een waterkuil, drie greppels en enkele staakjes en paalpoortjes aangetroffen. De vindplaats is tussen de 10^e eeuw en 20^e eeuw gedateerd.¹⁸ Tijdens de daaropvolgende begeleiding lagen de sporen in de top van de geulafzettingen van de Gantel op een diepte vanaf 0,70 – 1,20 m –mv (2,20-2,60 m –NAP).¹⁹ Bij dit onderzoek zijn resten van verschillende bewoningsfasen op drie percelen uit de late 12^e eeuw/begin 13^e eeuw tot en met de 19^e eeuw gedocumenteerd. De oudste fase bestond uit vondstmateriaal en greppels (funderingssleuven of druipgoot) uit de late 12^e eeuw/begin 13^e eeuw. Uit de 14^e eeuw zijn onder andere twee palen en een rij staakjes afkomstig en uit 15^e eeuw een 23 m lange funderingssleuf of druipgoot. Deze sporen kunnen onderdeel zijn geweest van een gebouw of constructie. Uit een daaropvolgende fase komen de resten van een bakstenen boerderij. Deze resten zijn gedateerd in de 16^e eeuw/begin 17^e eeuw en komen overeen met historisch kaartmateriaal uit 1832. Deze boerderij is in de loop van de 17^e-19^e eeuw bewoond, uitgebreid en in gebruik geweest tot in de 20^e eeuw. In de jaren 90 is de boerderij gesloopt.

Verder naar het noorden heeft een grootschalig archeologisch bureau- en verkennend booronderzoek plaatsgevonden waarbij 76 boringen zijn gezet (3).²⁰ Tijdens dit onderzoek is onder een verstoorde bovengrond in een groot deel van de plangebieden een oude bouwvoor aangetroffen (vanaf 0,50 tot 1,0 m –mv; 2,0-2,80 m –NAP) met daaronder dek- en geulafzettingen van de Gantel Laag (vanaf gemiddeld 1,0 m –mv; 2,70 m –NAP). De oude bouwvoor en de Gantelafzettingen bleken voornamelijk intact te zijn ter hoogte van de dekafzettingen. Dit was niet het geval ter hoogte van de geulafzettingen, waar de top verstoord is door de bovenliggende ophoginglagen. Er zijn geen archeologische indicatoren aangetroffen tijdens het onderzoek.

Ten noordoosten van de plangebieden heeft een bureau- en verkennend booronderzoek plaatsgevonden ter hoogte van de kruising Oostlaan-Klapwijkseweg (4).²¹ In de tien gezette boringen bevonden zich over het algemeen dekafzettingen op geulafzettingen van de Gantel Laag vanaf 0,60 m –mv. In één boring is een intact bodemprofiel aangetroffen met mogelijk resten van een terp vanaf 1,50 m –mv (2,80 m –NAP). Deze terp komt mogelijk overeen met een boerderij die staat afgebeeld op historisch kaartmateriaal. Geadviseerd is om ter hoogte van de terp een proefsleuvenonderzoek uit te voeren bij bodemverstoringen dieper dan 1,30 m –mv.

Ten zuiden van de plangebieden hebben in de jaren 90 twee archeologische opgraving plaatsgevonden bij de Nederlands Hervormde kerk in Pijnacker in het kader van het bouwen van een consistorie (in 1995) en kerktoeren (in 1999) (5).²² Tijdens het onderzoek in 1995 zijn resten van de laatmiddeleeuwse kerk aangetroffen, mo-

¹⁵ De nummers die in deze paragraaf genoemd worden, staan in afbeelding 8.

¹⁶ Schorn & Nillisen 2016; OM: 3981072100.

¹⁷ Voor BO, IVO-O en AB zie Van Horsen 2013; voor IVO-P zie Opbroek 2007.

¹⁸ Opbroek 2007.

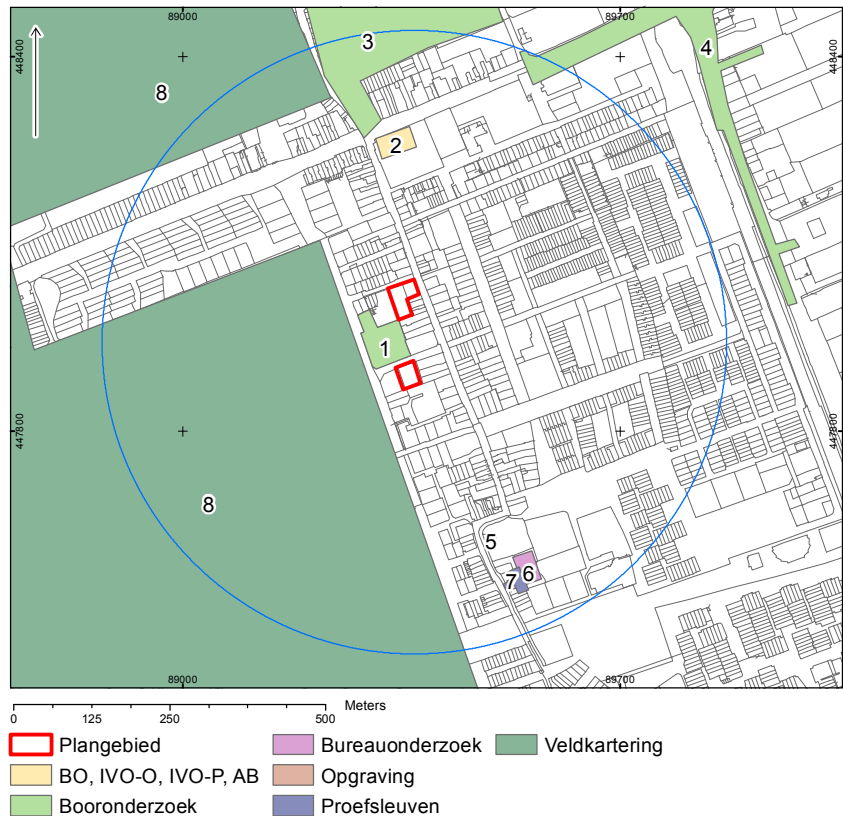
¹⁹ Van Horsen 2013.

²⁰ Wilbers & Moerman 2017; OM: 4023491100.

²¹ Penning 2015; OM: 2477907100.

²² Archief Archeologie Delft, projectnummer PNO29; OM kerktoeren: 2006859100; Vondstmeldingsnummer consistorie (VM): 3237208100.

Afbeelding 8: onderzoeken rondom de plangebieden binnen een buffer van 500.

gelijk uit de 11^e eeuw. Beide onderzoeken zijn (nog) niet gerapporteerd.

Eveneens ten zuiden van de plangebieden heeft een archeologisch bureauonderzoek (6)²³ en proefsleuvenonderzoek plaatsgevonden nabij Koningshof 5 en 7 (7).²⁴ Bij het proefsleuvenonderzoek zijn resten van een behoudenswaardige vindplaats aangetroffen uit de late 12^e eeuw/begin 13^e eeuw tot en met de 19^e eeuw. De vindplaats lag op circa 0,65 m –mv (2,05 m –NAP) op zandige kleiafzettingen van de Gantel. Uit de Late Middeleeuwen, 12^e-15^e eeuw, zijn goed geconserveerde vondsten, kuilen en spitssporen en een dierbegraving aangetroffen. Een greppel met veel vondsten bevatte resten uit de 14^e-17^e eeuw. Uit een jongere fase dateerden bewoningsresten uit de 18^e eeuw en later. Enkele muurresten behoren tot een vroeg 20^e-eeuws gebouw.

Ten westen van de plangebieden heeft in de jaren 80 een grootschalige kartering plaatsgevonden (8).²⁵ De vindplaatsen die hieruit voort zijn gekomen bevinden zich niet nabij het huidige plangebied.

²³ Hagens 2016; OM: 3982328100;

²⁴ Janssen 2018; OM: 3980181100.

²⁵ Visscher 1990; OM: 2092613100.

3 Archeologische verwachting en advies voor vervolgonderzoek

3.1 Archeologische verwachting

Op basis van de geologische ondergrond, het archeologisch onderzoek in de omgeving van de plangebieden en historisch kaartmateriaal kunnen verschillende verwachtingen voor archeologische resten in de plangebieden uitgesproken worden. Daarbij wordt aandacht besteed aan elk van de volgende eigenschappen van eventuele vindplaats(en):

- Datering, minimaal in hoofdperioden (bijvoorbeeld Romeinse tijd en Late Middeleeuwen)
- Complexiteit (bijvoorbeeld nederzetting, grafveld, erf)
- Locatie
- uiterlijke kenmerken (bijvoorbeeld artefacten en type indicatoren)
- Omvang
- Gaafheid en conservering
- Mogelijke verstoringen, waaronder ook veranderingen, veroorzaakt door post-depositionele processen
- Diepteligging

Er geldt geen verwachting voor archeologische resten uit de prehistorie. De bodem, bestaande uit wadafzettingen van het Laagcomplex van Delfland en veen, was in deze periode te nat voor bewoning.

Er geldt een lage archeologische verwachting voor de Romeinse tijd. De bodem bestond in deze periode uit dekafzettingen van de Gantel Laag die waarschijnlijk te nat waren voor bewoning (afbeelding 7). Uit het booronderzoek van onderzoek 1 is gebleken is dat tussen de twee plangebieden dekafzettingen van de Gantel aanwezig zijn met daaronder vanaf 1,50-2,0 m –mv geul- of oeverafzettingen. Er was geen sprake van bodenvorming op de top van de Gantel Laag. Er geldt eveneens een lage verwachting voor bewoning uit Vroege Middeleeuwen vanwege de natte leefomstandigheden op het veen in deze periode.

Er geldt een hoge verwachting voor vindplaatsen uit de Middeleeuwen op dek- (of eventueel geul) afzettingen van de Gantel Laag. De plangebieden bevinden zich langs de laatmiddeleeuwse ontginningsas van Pijnacker waar vanaf de 12^e-13^e eeuw boerderijen werden gebouwd. Uit onderzoeken uit de omgeving is gebleken dat laatmiddeleeuwse resten aanwezig waren langs deze ontginningsas (onderzoeken 2, 4, 5 en 7). Er geldt ook een hoge verwachting voor archeologische resten uit de Nieuwe tijd op dek- (of eventueel geul) afzettingen van de Gantel Laag. Het historische kaartmateriaal vanaf 1832 toont aan dat ter hoogte van het plangebied Korteweg 1-3 een erf met bebouwing ligt. Voor dit plangebied geldt daarnaast dat er nog oudere sporen van landgebruik aanwezig kunnen zijn van een erf in overeenstemming met de kaart van Kruikius uit 1712. Voor het plangebied Kerkweg 42 geldt dat hier volgens het historisch kaartmateriaal vanaf 1877 een erf met bebouwing ligt.

De resten uit de Late Middeleeuwen en Nieuwe tijd kunnen bestaan uit resten van de boerderijen/schuren. In het zuidelijke plangebied (Korteweg 1-3) kunnen ook nog resten van een koepel aanwezig zijn. Daarnaast kunnen de vindplaatsen ook bestaan uit sporen op het erf zoals sloten, waterputten en kuilen en sporen van nijverheid. Over de precieze uiterlijke kenmerken van de archeologische resten en sporen kunnen geen uitspraken worden gedaan. Vondstmateriaal kan onder andere bestaan uit houtskool, verbrand en/of onverbrand dierlijk bot, huisraad (servies, kookgerei, voorraadpotten, meubilair) van onder andere aardewerk, hout en glas en

gereedschap van bijvoorbeeld metaal en hout. De conservering van de vondstmateriaal binnen de plangebieden is onbekend, maar op basis van de onderzoeken uit de omgeving waarschijnlijk goed te noemen.

Voor de vindplaatsen uit de Late Middeleeuwen en de Nieuwe tijd geldt dat de diepte van de bewoningslagen niet bekend zijn binnen de plangebieden. De vindplaatsen nabij de plangebieden bevinden zich vanaf 0,70 m tot vanaf 1,50 m –mv (2,05 m/2,80 m –NAP). Uit onderzoek 1, tussen de deelgebieden in, is gebleken dat een oude (historische?) bouwvoor aanwezig is vanaf 0,55 m/0,95 m –mv.

Voor alle perioden geldt dat over de exacte diepte, locatie en omvang van de eventuele vindplaatsen geen uitspraken kunnen worden gedaan op basis van het huidige bureauonderzoek. Ook is de diepte van eventuele verstoring en/of ophoingslagen in de plangebieden onbekend.

3.2 Advies voor vervolgonderzoek na bureauonderzoek

In beide plangebieden geldt een hoge verwachting voor archeologische resten uit de Late Middeleeuwen en de Nieuwe tijd. Om de archeologische verwachting te toetsen en om inzicht te krijgen in de bodemopbouw van de plangebieden wordt geadviseerd een verkennend booronderzoek uit te voeren. Gezien de aard en grootte van het plangebied wordt geadviseerd om drie boringen per deelgebied te zetten. Er wordt geadviseerd om de boringen tot minstens 0,5 m in de natuurlijke bodem te zetten. Tevens wordt geadviseerd om per plangebied één van de boringen tot ten minste 4 m in de bodem te zetten, dit ter controle van de diepere ondergrond. De uiteindelijke beslissing hierover ligt bij het bevoegd gezag, de gemeente Pijnacker-Nootdorp.

4 Veldonderzoek

4.1 Richtlijnen

De veldwerkzaamheden voor een karterend booronderzoek worden uitgevoerd volgens procescertificaat BRL SIKB 4000, versie 4.1 (certificaatnummer: K95429/02), waarbij het onderliggende protocol 4003 wordt gehanteerd.

4.2 Onderzoeksmethoden

Het veldonderzoek bestond uit een verkennend booronderzoek. Met behulp van grondboringen kan de bodem worden onderzocht op de aanwezigheid van archeologisch materiaal. Booronderzoek biedt tevens de mogelijkheid de stratigrafische positie van de grondlagen met archeologische vondsten nauwkeurig te bepalen, zodat de dikte van een eventueel archeologisch niveau en de diepte waarop de archeologische sporen te verwachten zijn, kan worden bepaald. Met booronderzoek is het mogelijk de geologische bodemopbouw in kaart te brengen en door de mens en natuurlijke bodemerosie ontstane verstoringen van de bodem vast te stellen. Voor het booronderzoek zijn de volgende onderzoeksvragen gebruikt:

- Hoe ziet de stratigrafie van de plangebieden er uit en is de bodemopbouw intact?
- Zijn er aanwijzingen voor archeologische vindplaatsen binnen de plangebieden, en zo ja, wat is de aard (datering, complextype en gaafheid), de diepteligging, de stratigrafische positie en de omvang van de vindplaats(en)?
- Wat is het advies ten aanzien van eventueel archeologisch vervolgonderzoek?

De boorprofielen zijn beschreven in een hiervoor ontwikkeld computerprogramma. Dit is gedaan volgens de Archeologische Standaard Boorbeschrijvingsmethode, samengesteld door de Stichting Infrastructuur Kwaliteitsborging Bodembeheer (SIKB).²⁶ Hierbij worden onder andere de textuur van de bodemlagen, de kleur en de diepte genoteerd. Bovendien worden de eventuele archeologische indicatoren (scherven, bot, steen, houtskool, etc.) vermeld. Andere aanwijzingen voor de aanwezigheid van oude bewoning, zoals in de grond aanwezige fosfaten, zijn ook gedocumenteerd. De exacte locatie van alle boringen en de hoogte van het huidige maaiveld is vastgelegd met behulp van een GPS.

4.3 Resultaten veldwerk

4.3.1 Korteweg 1-3

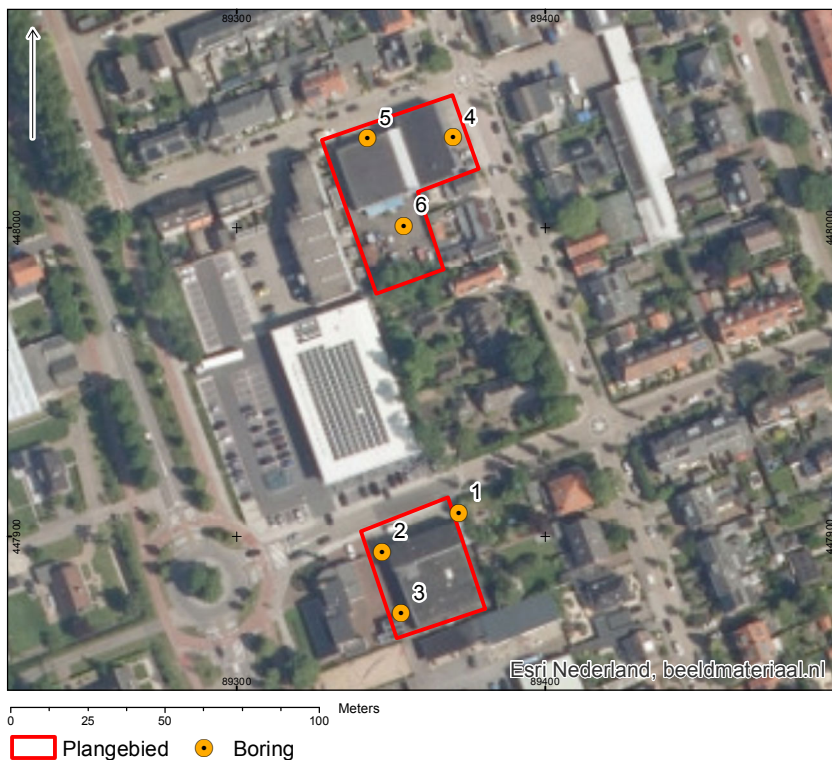
Er zijn drie boringen gezet op de locatie Korteweg (afbeelding 9). De boringen 1 en 2 geven een goed beeld van de bodemopbouw in het plangebied. De bodem bij boring 3, die gezet is ter hoogte van de koepel uit het bureauonderzoek, was verstoord tot 1,8 m –mv (3,46 m –NAP).

De bovenste 35 cm tot 40 cm van de bodem bestaat uit een zandige bouwvoor. Daaronder liggen bruine en donkerbruine kleilagen die geïnterpreteerd kunnen worden als ophogingspakketten die mogelijk vermengd zijn met een oudere bouwvoor. Gezien de dikte van deze lagen, tot circa 1,25 m –mv (2,8 m –NAP), is het terrein in de afgelopen eeuwen regelmatig opgehoogd. Waarschijnlijk omdat het anders te nat was om te gebruiken. In deze lagen zijn enkele houtskoolspikkels, puinbrokjes en mortel aangetroffen. Deze zijn waarschijnlijk meegekomen met de klei waarmee het terrein is opgehoogd. De aanwezigheid van puinbrokjes in deze klei is een aanwijzing dat de ophoging in de Nieuwe tijd heeft plaatsgevonden, aangezien voor deze periode er slechts beperkt met baksteen gebouwd werd.

Onder deze lagen bevindt zich een donkergrijze of donkerbruine sterk humeuze

²⁶ Bosch et al. 2006.

Afbeelding 9: locatie van de boringen.

kleilaag. Dit is waarschijnlijk het restant van een vrijwel compleet vergane veenlaag. Onder deze laag ligt een dik pakket sterk siltige, grijze klei. In deze kleilaag, die hoort tot de dekafzettingen van de Gantel Laag van het Laagpakket van Walcheren, zitten enkele zandlagen. Naar mate er dieper geboord werd, nam het aantal en de dikte van de zandlagen af. In boring 1 is op een diepte van 3,9 m –mv (5,61 m – NAP) veraard veen aangeboord. Dit is mogelijk de top van het Hollandveenpakket.

4.3.2 Kerkweg 42

Er zijn eveneens drie boringen gezet op de locatie Kerkweg (afbeelding 9). In de boringen 4 en 5 was de bovenste 1,05 m –mv (2,63 m en 2,72 m –NAP) verstoord. In boring 6 was alleen de bovenste 50 cm verstoord.

Onder de verstoorde lagen liggen grijze, sterk siltige kleilagen die horen bij de dekafzettingen van de Gantel Laag van het laagpakket van Walcheren. In deze kleilagen zitten enkele siltlagen en plantenresten, waarschijnlijk restanten riet. Onder deze lagen is in boring 5 de Hollandveenlaag aangeboord op 3,35 m –mv (4,93 m –NAP). Er zijn geen archeologische indicatoren aangetroffen.

4.4 Beantwoording van de onderzoeksvragen

In deze paragraaf worden de voor dit onderzoek opgestelde onderzoeksvragen beantwoord.

Hoe ziet de stratigrafie van het plangebied er uit en is de bodemopbouw intact?

Op de locatie Korteweg bestaat de bodem uit een dikke bouwvoor met daaronder kleilagen van de Gantel Laag van het Laagpakket van Walcheren. Ter hoogte van de uit het booronderzoek verwachte koepel was de bodem verstoord. Bij de locatie Kerkweg was de top van de bodem verstoord. Daaronder liggen de dekafzettingen van de Gantel Laag op het Hollandveenpakket.

Zijn er aanwijzingen voor archeologische vindplaatsen binnen het plangebied, en zo ja, wat is de diepteligging, stratigrafische positie en omvang van de vindplaats(en)?

Bij de locatie Korteweg zijn in de dikke ophogingslagen uit de Nieuwe tijd enkele houtskoolspikkels, puinbrokjes en mortel aangetroffen. Aangezien er in deze perio-

de, met uitzondering van de koepel die ter hoogte van een verstoorde bodem lag, geen bebouwing staat afgebeeld op historische kaarten, wordt er op de locatie Korteweg geen archeologische vindplaats meer verwacht.

Bij de locatie Kerkweg zijn geen archeologische indicatoren aangetroffen en wordt geen vindplaats meer verwacht.

Wat is het advies ten aanzien van eventueel archeologisch vervolgonderzoek?

Op basis van het bovenstaande worden er geen vindplaatsen (meer) verwacht en daarom wordt geadviseerd geen archeologisch vervolgonderzoek uit te laten voeren.

5 Conclusie en aanbevelingen na booronderzoek

5.1 Conclusie

Uit het booronderzoek is gebleken dat er geen aanwijzingen zijn voor de aanwezigheid van een archeologische vindplaats binnen het plangebied.

5.2 Aanbevelingen na booronderzoek

Aangezien er geen archeologische vindplaatsen meer worden verwacht, wordt geadviseerd geen archeologisch vervolgonderzoek uit te voeren. De uiteindelijke beslissing over vervolgonderzoek ligt bij het bevoegd gezag, in deze de gemeente Pijnacker-Nootdorp.

Mocht tijdens de geplande werkzaamheden blijken dat binnen het plangebied toch archeologische waarden aanwezig zijn, dan dienen deze in het kader van de Erfgoedwet (paragraaf 5.4) te worden gemeld bij de minister van OCW. In de praktijk komt dit erop neer dat archeologische toevalsvondsten worden gemeld bij de bevoegde overheid, in deze de adviseur Archeologie van de gemeente Pijnacker-Nootdorp mevrouw M. Kerkhof (06-53988767 of mkerkhof@delft.nl). Deze algemene meldingsplicht is altijd van toepassing en dus ook in gebieden die bij voorbaat zijn vrijgesteld van archeologisch onderzoek en gebieden die na archeologisch (voor) onderzoek zijn vrijgegeven voor ontwikkeling. Het is mogelijk dat na melding blijkt dat het om een vondst gaat waarvoor het bevoegd gezag nader onderzoek vereist.

Literatuur

Gebruikte afkortingen

ADC	Archeologisch Diensten Centrum
DAN	Delftse Archeologische Notitie
DAR	Delftse Archeologische Rapporten

Bosch, J.H.A., A.A. de Groof, T. Hazenberg, S. de Vries & F.S. Zuidhof, 2006: *Archeologische boorbeschrijvingswaaier*, Gouda.

Hagens, D., 2016: Rapport archeologisch bureauonderzoek Klavertje 3 te Pijnacker, *Aeres milieu projectnummer AM15142*.

Horssen, J., van, 2013: Een eeuwenoude boerderij en woning in Pijnacker. Een archeologische begeleiding aan de Kerkweg, hoek Oostlaan, *DAR 110*.

Janssen, M.J., 2018: Rapport archeologisch proefsleuvenonderzoek Klavertje 3 te Pijnacker, *Aeres milieu projectnummer AM15142*.

Kerkhof, M., 2010: Pijnacker-Nootdorp. Een archeologische verwachtings- en beleidsadvieskaart, *DAR 96*.

Kruikius, N. & J. Kruikius, 1712: *'t Hooge heemraedschap van Delflant, gemeten en in kaerte gebracht door Nicol. en Jac. Kruikius. Schaal 1:10.000*, Alphen aan den Rijn.

Opbroek, M., 2007: Plangebied Kerkweg-Oostlaan; gemeente Pijnacker- Nootdorp. Een Inventariserend Veldonderzoek in de vorm van proefsleuven, *ADC rapport 889*.

Penning, B., 2015: Pijnackerse Poort, Pijnacker (gemeente Pijnacker-Nootdorp). Een bureauonderzoek en verkennend booronderzoek, *DAN 75*.

Schorn, E.A. & R. Nillesen, 2016: Bureauonderzoek en Inventariserend Veldonderzoek, verkennende fase, Korteweg 2 te Pijnacker, *Archeodienst Rapport 795*.

Vos, P.C., M. IJsselstijn, S. Jongma & S. de Vries, 2017: Het ontstaan van Westland-Delfland, gebaseerd op paleolandschappelijke onderzoek en getijsysteemkennis. Toelichting op de regionale paleolandschappelijke kartering, uitgevoerd in het kader van het uitbrengen van de Atlas van het Westland, *DAR 130*.

Visscher, H.C.J., 1990: Oude Leede. Een archeologische kartering en inventarisatie, *RAAP rapport 36A*.

Wilbers, A.W.E. & S. Moerman, 2017: Berken- en Bomenbuurt, Pijnacker Gemeente Pijnacker-Nootdorp. Archeologisch bureauonderzoek & Inventariserend Veldonderzoek, verkennende fase, *IDDS archeologie rapport 1946*.

Overige geraadpleegde bronnen

www.ahn.maps.arcgis.com, geraadpleegd op 30-6-2020.

www.topotijdreis.nl, geraadpleegd op 02-07-2019.

<https://www.kadaster.nl/situaties/woning/bag-viewer>, geraadpleegd op 02-07-2019.

<http://hhdelfland.maps.arcgis.com/apps/webappviewer/index.html?id=0278b4d-958fd4cceb74bb8d1dbce308>, geraadpleegd op 02-07-2020.

Overzicht van afbeeldingen en bijlagen

Afbeelding 1 [Blz. 4]

De plangebieden geprojecteerd op een luchtfoto (bron ESRI Nederland, beeldmateriaal.nl).

Afbeelding 2 [Blz. 5]

De plangebieden geprojecteerd op de archeologische beleidskaart van de gemeente Pijnacker-Nootdorp.

Afbeelding 3 [Blz. 7]

De plangebieden geprojecteerd op de kaart van Jan Potter uit 1578.

Afbeelding 4 [Blz. 8]

De plangebieden geprojecteerd op de kaart van Kruikius uit 1712.

Afbeelding 5 [Blz. 8]

De plangebieden geprojecteerd op de Kadastrale kaart uit 1832.

Afbeelding 6 [Blz. 9]

Geologische ondergrond van de plangebieden (Vos *et al.* 2017).

Afbeelding 7 [Blz. 10]

Paleogeografische ondergrond van de plangebieden omstreeks 225 voor Chr. (Vos *et al.* 2017).

Afbeelding 8 [Blz. 12]

Onderzoeken rondom de plangebieden binnen een buffer van 500 m.

Afbeelding 9 [Blz. 16]

Locatie van de boringen.

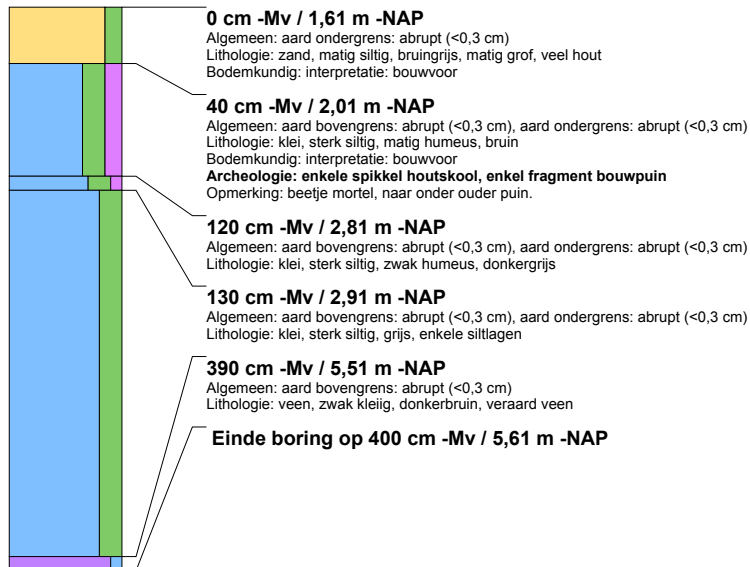
Bijlage 1: boorstaten [Blz. 21]

Bijlage 1

Boorstaten

boring: PN064-1

beschrijver: BP/LO, datum: 29-7-2020, X: 89.371,99, Y: 447.907,68, precisie locatie: 1 cm, coördinaatsysteem: Rijksdriehoeksmeting, kaartblad: 37E, hoogte: -1,61, precisie hoogte: 1 cm, referentievlak: Normaal Amsterdams Peil, methode hoogtebepaling: GPS, boortype: Edelman-7 en guts-3 cm, doel boring: archeologie - kartering, landgebruik: verhard, vondstzichtbaarheid: geen, provincie: Zuid-Holland, gemeente: Pijnacker-Nootdorp, plaatsnaam: Pijnacker, opdrachtgever: Gemeente Pijnacker-Nootdorp, uitvoerder: Archeologie Delft

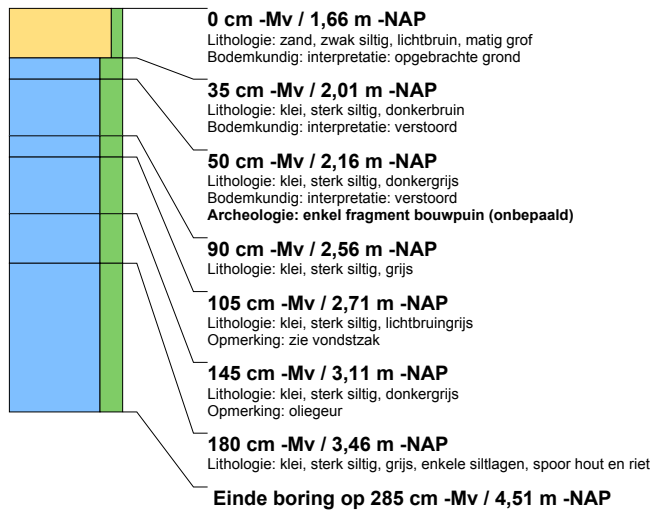
boring: PN064-2

beschrijver: BP/LO, datum: 29-7-2020, X: 89.347,15, Y: 447.895,07, precisie locatie: 1 cm, coördinaatsysteem: Rijksdriehoeksmeting, kaartblad: 37E, hoogte: -1,57, precisie hoogte: 1 cm, referentievlak: Normaal Amsterdams Peil, methode hoogtebepaling: GPS, boortype: Edelman-7 en guts-3 cm, doel boring: archeologie - kartering, landgebruik: verhard, provincie: Zuid-Holland, gemeente: Pijnacker-Nootdorp, plaatsnaam: Pijnacker, opdrachtgever: Gemeente Pijnacker-Nootdorp, uitvoerder: Archeologie Delft

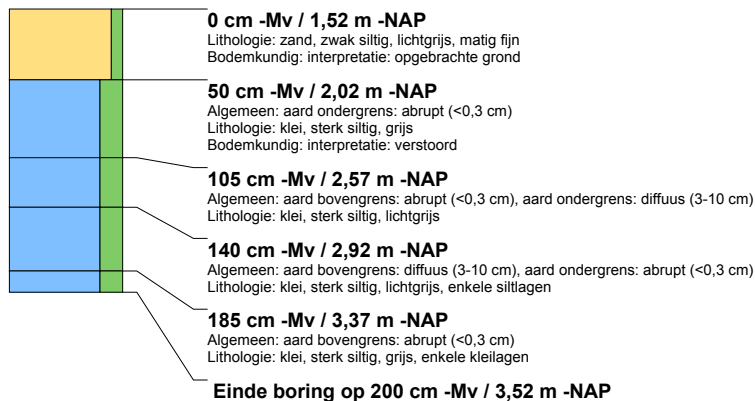
boring: PN064-3

beschrijver: BP/LO, datum: 29-7-2020, X: 89.353,40, Y: 447.875,23, precisie locatie: 1 cm, coördinaatsysteem: Rijksdriehoeksmeting, kaartblad: 37E, hoogte: -1,66, precisie hoogte: 1 cm, referentievlak: Normaal Amsterdams Peil, methode hoogtebepaling: GPS, boortype: Edelman-7 en guts-3 cm, doel boring: archeologie - kartering, landgebruik: verhard, provincie: Zuid-Holland, gemeente: Pijnacker-Nootdorp, plaatsnaam: Pijnacker, opdrachtgever: Gemeente Pijnacker-Nootdorp, uitvoerder: Archeologie Delft

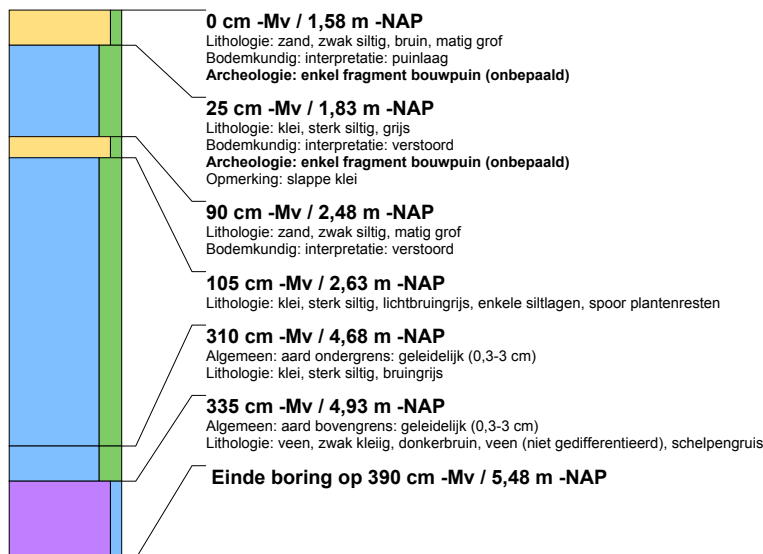
boring: PN064-4

beschrijver: BP/LO, datum: 29-7-2020, X: 89.370,03, Y: 448.029,32, precisie locatie: 1 cm, coördinaatsysteem: Rijksdriehoeksmeting, kaartblad: 37E, hoogte: -1,52, precisie hoogte: 1 cm, referentievlak: Normaal Amsterdams Peil, methode hoogtebepaling: GPS, boortype: Edelman-7 en guts-3 cm, doel boring: archeologie - kartering, landgebruik: verhard, provincie: Zuid-Holland, gemeente: Pijnacker-Nootdorp, plaatsnaam: Pijnacker, opdrachtgever: Gemeente Pijnacker-Nootdorp, uitvoerder: Archeologie Delft

boring: PN064-5

beschrijver: BP/LO, datum: 29-7-2020, X: 89.342,36, Y: 448.029,14, precisie locatie: 1 cm, coördinaatsysteem: Rijksdriehoeksmeting, kaartblad: 37E, hoogte: -1,58, precisie hoogte: 1 cm, referentievlak: Normaal Amsterdams Peil, methode hoogtebepaling: GPS, boortype: Edelman-7 en guts-3 cm, doel boring: archeologie - kartering, landgebruik: verhard, vondstzichtbaarheid: geen, provincie: Zuid-Holland, gemeente: Pijnacker-Nootdorp, plaatsnaam: Pijnacker, opdrachtgever: Gemeente Pijnacker-Nootdorp, uitvoerder: Archeologie Delft

boring: PN064-6

beschrijver: BP/LO, datum: 29-7-2020, X: 89.354,07, Y: 448.000,69, precisie locatie: 1 cm, coördinaatsysteem: Rijksdriehoeksmeting, kaartblad: 37E, hoogte: -1,67, precisie hoogte: 1 cm, referentievlak: Normaal Amsterdams Peil, methode hoogtebepaling: GPS, boortype: Edelman-7 en guts-3 cm, doel boring: archeologie - kartering, landgebruik: verhard, vondstzichtbaarheid: geen, provincie: Zuid-Holland, gemeente: Pijnacker-Nootdorp, plaatsnaam: Pijnacker, opdrachtgever: Gemeente Pijnacker-Nootdorp, uitvoerder: Archeologie Delft

